

KRONIKA

Jasnejša podoba Kondorja

njiževnost Pet novih knjig v knjižnici Kondor je obetaven dosežek knjižne bere ob poprej izšlem v zadnjem letu. Narava teh knjig je različna, od šolsko »uporabnih« del, do široko bralnih ali tudi študijsko ubranega. Kakor koli že bo kdo pojmoval sedanje knjižno bero, brez dvoma je vredna pozornosti in premisleka, predvsem pa branja.

Kot novost v Kondorjevi knjižnici se je pojavila knjiga Besede skladateljev v izboru, prevodu in s spremno besedo Primoža Kurenta. Že več kot pred desetletjem spodbujeno uredništvo je tedaj s poslušom sledilo sugestiji, da bi Kondor za šolsko rabo prinašal tudi ustrezna besedila s področja upodabljalno umetnosti, glasbe, pa tudi filozofije. Marsikdo bi tako zamisel, ki pa vseeno v jedru temelji na literarnih delih, imel za odvečno, za neprikladno v šolskih merilih, o uporabnosti pa bi se pomnožila vprašanja, zlasti glede metodike. Toda praksa je precej pripomogla, da se je povečala potreba po delih drugih umetnosti, kar se je sedaj pri Kondorju izkazalo kot lep dosežek za vse tisto, kar je povezano z upodabljalno umetnostjo. Hkrati je treba navesti, da so tovrstna dela hkrati plodno odprta tudi za ljudi, ki bi se kakor koli želeli seznaniti z umetnostjo. Logično nadaljevanje takih zamisli je sedanja knjiga Primoža Kurenta Besede skladateljev od Mozarta do Gershwina. Seveda se ponuja vprašanje, čemu je potrebno z besedami pojasnjevati glasbo in glasbene pojave, ko je glasba nadbesedna »govorica« in takó glasba kot glasbenik v jedru ne kličeta po besedni razlagi. Poslušalci glasbe pa morajo poprej osvojiti glasbeno abecedo in še kaj, da se lahko prepustijo glasbi, in če je le-ta na njihovi ravni, »jo razumejo«, kakor hitro pa je glasbeni izraz drugačen, nenavaden, je treba premostiti neumevanje, pri tem pa je umetnikova beseda lahko dostikrat dragocena. V tem smislu je napisal Uvodne besede psiholog dr. Anton Trstenjak. Primož Kuret je moral s temeljitim poznavanjem glasbe in besedil, povezanih z glasbo, odbirati avtorje in iz njihovega pisanja premisliti pomenska jedra. V spremni besedi Pričevanja skladateljev o glasbi je zapisal, da bi bil lahko izbor tudi drugačen; v celoti pa ga je vodila težnja, da bi s takim izborom sledil ustvarjalnim pogledom in procesom v širini večstoletne glasbene ustvarjalnosti. Izbor v tako širokem zamahu od Mozarta do Gershwina je za urednika knjige nevhvaležno in zahtevno delo; z obilo možnostmi, kjer pa je z izborom treba narediti rez ter hkrati ohraniti bistveno v osebnem in v procesualnem v glasbi. Zdi se, da je v pretežni meri opravil izbor z zanesljivim poznavanjem in okusom, s smislom za poudarek. Morda nekaj pripomb, ki pa ne jemljejo teže opravljenemu delu urednika in prevajalca. Ali ne bi kazalo pri Beethovnu upoštevati Heiligenstadsko oporoko? Ali ne bi kazalo upoštevati tudi take skladatelje, kot so Webern, S. Barber, zlasti pa Orff, K. Stockhausen, Pendarecki, M. Kagel, J. Cage? Poleg spremne besede je avtor poskrbel za prepotrebne opombe in razlage. Upamo lahko, da bo enako tvorno nadaljeval s slovenskimi skladatelji. Imenitno bi bilo, ko bi za prihodnje čase razmislili o kasetah ali ploščah, ki bi odlomkovno ali s krajšimi celotnimi skladbami ponazarjale tipiko posameznega ustvarjalca.

Pesmi Ivana Cankarja je izbral, uredil France Bernik, ki je tudi poskrbel za tehtno spremno besedo in opombe. Kondor, ki je bogato izpopolnjen s Cankarje-

vimi deli, je sedaj dobil še pesniško podobo Cankarjeve ustvarjalnosti. Na novo kompozicijsko razporejene pesmi dajejo knjigi ne samo poseben mik, ampak imajo svojo logiko razporeditve in s tem estetski učinek. France Bernik je eden najvidnejših poznavalcev Cankarjevega dela, kar je doslej izpričal ne samo s svojim deležem pri Cankarjevih Zbranih delih, ampak tudi s posebnimi, tehtnimi študijami. Pretanjen posluš za bistveno je izpričal s spremno študijo Cankar med pesništvo in pripovedno prozo. Seveda predstavlja osredje avtorjevega razglabljanja izbor Cankarjevih pesmi ter spoznanja o njihovi naravi, zastavil pa si je tudi logično vprašanje, kdaj se je pri Cankarju izvršila preorientacija k prozi in dramatik. Opombe k pesmim so se znova izkazale kot potrebne. Dragoceno je, da je avtor ob vsem strokovnem znanju znal razložiti bistvene probleme razumljivo in dostopno, ne da bi bila kaj stroka utrpela. Milček Komelj pa je poskrbel za likovni del in kratko spregovoril o Svetovljanstvu v Cankarjevi poeziji in njegovi likovni spremljavi. Reprodukcijske slike znanih slikarjev fin de siècle kažejo na premišljen izbor.

Herbert Grün je s prevodom črtic in novel Splet norosti in bolečine pred 25 leti tako rekoč »odprl«¹ pot h Kafki. Knjiga je že davnaj pošla in potreba po novi je dejansko obstajala že lep čas. V Babilonskem rovu najdemo Kafkovo kratko prozo, znamenito Pismo očetu, del zapisov iz Dnevnikov. Škoda, da urednik knjige ni upošteval vsaj kakšno Kafkovo pismo. Izbor kratke proze je tak, da gre le za eno črtico, ki je nanovo prevedena, sicer pa imamo nova besedila, med njimi vrsto ključnih za tipiko Kafkovega pisanja in razumevanja. Vsekakor je Babilonski rov v takem literarnem prerezu lepa pridobitev. Besedila je izbral Tine Hribar, ki je poskrbel tudi za spremno besedo v eseju Zakoni Franza Kafke, za preglednico o življenju in delu pisatelja, navajajoč tudi čas nastanka kratke proze v Babilonskem rovu in na koncu je naveden izbor literature. Za prevode sta poskrbela Jože Udovič in Lado Kralj. Oba sta se morala spopasti z zahtevnimi besedili, ki v besedni povednosti izvirnika nemalokrat hote sevajo namig, podton, določeno razpoloženje, kar je sila težko preliti v drug jezik. J. Udoviča poznamo kot tankočutnega prevajalca. Za jezikoslovce in prevajalce bo zanimiva primerjava med H. Grünovim prevodom Pred vrati postave in L. Kraljevim prevodom Pred zakonom, ko gre za isto črtico. T. Hribarjeva spremna beseda je zanimiva v primerjavi s Kreftovo pri Spletu norosti in bolečin: slednji je tedaj tako rekoč predstavil Kafka, Hribar pa ravna kot o znani osebnosti in njegovih delih, zato se interpretativno osredotoča ne toliko na vsa prevedena besedila, ampak na tisti del, ki mu služi za osredje razpoznavanje Kafkove proze, paradoksov, o navideznem in resničnem, o razcepljenosti med željo in voljo idr. Kjer se mu zdi umestno, prestopa z naravnostjo sorodnih ali celo istih kategorij k romanu. Eno kvintesenčnih spoznanj je: temeljna zadeva ni bistvo, ampak bivanje. Mnogoplastna proza Franza Kafke dopušča različne interpretacije, o čemer nam govori že predvojni esej Mirana Jarca o Kafki, T. Hribar jo je zaokrožil v svoji vizuri in razpoznavnosti, ki jo velja upoštevati. Knjiga nima opomb.

Valovi Virginije Woolf sodijo med občebralne novitete za zahtevne bralce. Nobenega njenega besedila ne bi našli niti v Svetovni književnosti II Janka Kosa ne v berilih; to opozarja, da je knjiga študijsko namenjena kvečjemu komparativistom in pa seveda globlje iščočim bralcem. Valovi, ki bi jih še najraje označili kot moderni roman, pa to ni, vsaj ne v običajni interpretaciji, so vendarle še najbližji temu pojmu, ki ga je treba dopolniti v vizuri ubeseditve, kot jo v tem delu podaja Virginija Wolf. Morda ne gre Valove uvrščati v vrh pisateljske zgradbe Virginie Woolf, kot je Mrs. Dalloway ali pa K svetilniku,

vendar je to radikalno stilizirano delo dovolj simptomatično v pisateljčinem opusu. Besedilo je razdeljeno na devet razdelkov, zaporedje šestih monologov posameznih oseb ima vmes nekake »orise« narave; časovno se »dogajanje« — ne v pravem pomenu! — odvija od mladosti do starosti, nemogoče je spregledati metaforični pomen, ki ga daje pisateljica, brez tega bi celo ne mogli doumeti večplastnega besedila. Možno je govoriti o notranjem monologu teh šestih oseb, pisateljica jim ni dala individualne poteze govora oziroma razlikujoče se izraznosti, pač pa je predvsem sledila visokostilizirani ubranosti. Kljub povezujočim spletom monologov šestih oseb je tu dovolj prostora za kontraste, za različnost. Prevajalec in pisec spremne besede Srečko Fišer opozarja v Ustvarjanju pomena z resničnostjo na fiktino v Valovih, razlaga, da govorci niso prave osebe, ampak posebljeni pogledi ene osebe. Vmes so prizadevanja za pomen z resničnostjo, najsi je videz sanjski, fiktiven, metaforičen. Konstrukcija je prisotna v celotnih Valovih. Zanimivo bi bilo vzeti v pretres študijo I. Rantavaare On Romantic Imagery in Virginia Woolf's The Waves. Ob koncu »romana« sta smiselno pridjana eseja pisateljice, ki v nekaterih pogledih osvetlujeta tisto, kar je specifično za njene »romane«. Prevajalec je moral opraviti nezavidljivo težko delo.

Rajska jabolka so antologija danske novele, kot jo je pripravil, prevedel iz izvirnika Franc Burgar. Če izvzamemo pravljničarja H. Chr. Andersena, pa Andersena Nexöja in Jensa P. Jacobsena, nam je danska književnost več ali manj neznanka. Med petnajstimi odbranimi književniki z istim številom novel nam je v Rajskem jabolku J. J. Jacobsen edini znanec, če vzamemo v obzir nekoč toliko sloviti roman Niels Lyhne. Tako se znajdemo na področju, kjer lahko le z zaupanjem sledimo prevajalčevemu izboru, ki sega od književnikov 19. stoletja, pa do prevladujočih v 20. stoletju in najmlajših z rojstno letnico 1944. Ta podatek sam po sebi ne pove dosti, sklepamo lahko, da je F. Burgar poskrbel za pester izbor z dovolj različnimi primeri, o čemer nas prepriča branje novel. Kratak prikaz O razvoju danske književnosti presega okvir antologijskega izbora in tako ima bralec priložnost, da se kratko in zanimivo seznanj z rdečo nitjo razvoja nam nepoznane književnosti, kar je verjetno prvi prikaz pri nas. S Podatki o avtorjih pa je posebej poskrbel, da je dovolj informativno in prikladno predstavil noveliste, ki so zastopani v kronološkem zaporedju. Takó se nam antologija danske novelistike ponuja kot neobvezno branje, ki ga je vredno vzeti v roke.

Ob novi beri Kondorjeve knjižnice nekako ni mogoče obiti problema, ki je že nekajkrat izrečen v zvezi z naravnostjo te, toliko obetavne zbirke, ki ima poseben namen in pomen. Zapažanja, da se šolski vidik umika širšemu bralskemu, bodisi glede avtorjev in naslovov bodisi glede receptivne naravnosti besedila in spremne besede in še posebej glede metodologije. Že lep čas je znano, da metodologija spremljanih besedil bistveno pripomore h globjemu dojamaju umetnine, razvija bračeve zmogljivosti v receptivnem, interpretativnem in estetskem smislu, sprošča editivni in s tem aktivni bračev delež — in še bi se dalo povedati. Ideja o metodologiji, ki spremlja literarna besedila, ni od danes, izpred vojne lahko sledimo tovrstnim prizadevanjem v Cvetju iz domačih in tujih logov. Uroš Kraigher je ob skupnih premišljanjih našel posluš za take ideje, zaradi tedanjih potreb je bilo tistikrat bolj pomembno, da pride čim več aktualnih Kondorjevih zvezkov med dijaštvo, misel na metodologijo pa ni bila »odstavljená«. Kaže pa, da je pri nas dandanes metodika (z vsem spremljajočim) tudi sicer še precej podcenjevana, čeprav je drugod po svetu slika obratna. Pri tovrstnih in namenskih literarnih delih (ne le na tem področju) se je metodologija po svetu izredno pomnožila v zadnjih dvajsetih letih in se kot dokaj osamosvojena veda

ujeljavila ne le za srednje šole, pač pa tudi na univerzah in za odrasle, kjer si v širše šolskih okvirih kar ni mogoče misliti ne samo učbenike, ampak tudi spremljajočo literaturo, brez metodološko premišljenih besedil, vprašanj, sugestij ipd. Zglejdi ameriške šole, pa švedske ali nemške ali še katere, samo potrjujejo, da ima metodika (v našem primeru literarna, jezikovna, interdisciplinarna) samo po sebi umljivo mesto v praksi.

Znova: ne gre za ugovore zoper novitete, ki nimajo »šolskega zaledja«, mnoge teh knjig bi zaslužile drugačno izdajo ter posebno pozornost in večjo odzivnost kritike, kot jo imajo. Gre preprosto za jasne poglede, kaj smemo pričakovati od Kondorjeve knjižnice. Ob vseh priznanjih, ki grejo Kondorju, je treba v tem videti dobronamerno mišljenje, zato je tak sklop vprašanj postavljen uredniku zbirke na tiskovni konferenci. Pojasnjeno je bilo, da Kondor sledi širšim bralskim interesom, poleg šolskim, da skuša bogateti panoramo domačih in prevedenih književnih del prek šolske norme. Urednik je nedvoumno povedal, da mu je znano, da ponekod na tujem vključujejo metodološke prijeme, toda metodike (in didaktike) tudi v prihodnje ne namerava vključiti kot programske sestavine za spremljajoča besedila v Kondorjevi knjižnici. S tem so razčiščene nejasnosti, ki so trajale do urednikovega pojasnila. Poročevalci s tiskovnih konferenc povečini udobno sledijo povzetku tega, kar je bilo povedanega, nekoliko širše analize so deležni le posamezni zvezki Kondorja; v konceptualno naravnost in namen-skost pa malone nihče ni posegel, bržčas tudi zaradi tega, ker recepcijskega zaledja in pedagoške izkušnje ne poznajo. Kakor koli že, urednikova pojasnila so razločno opredelila programsko naravnost Kondorja, odstranila nejasnosti, glede na to pa, se zdi, kot da kritiško ni več potrebno posegati v območja zbirke, ki so poprej ostala nedorečena.

Igor Gedrih

SPREHOD PO JUGOSLOVANSKIH IN TUJIH REVIJAH

V novi, 378. številki zagrebškega Oka lahko na dveh osrednjih straneh preberemo pregleden esej Janeza Rotarja z naslovom *Evangeljska moč proti Turkom*, ki ga je prevedel Borivoj Radaković. Temu prispevku ob štiristoletnici smrti Primoža Trubarja so v Zagrebu namenili precejšnjo pozornost in ga bogato opremili s posnetki prvih slovenskih tiskov. Janez Rotar se je v njem namreč še posebej dotaknil Trubarjevega razmerja do Hrvatov in hrvaškega jezika, kakor je oče slovenske književnosti imenoval jezik balkanskih Slovanov. Radoslav Lazić je povabil k daljšemu pogovoru za Oko našega uglednega poznavalca gledališča Dušana Moravca; ta je spregovoril o razvoju slovenske gledališke umetnosti

posebej v Cankarjevih časih, med vojnama in danes ter o jugoslovanski gledališki vedi in Ignaciju Borštniku, o katerem je napisal monografijo, ki je dobila prvo Sterijevo nagrado časopisa *Scena*. Franc Zagoričnik je prevedel odlomka iz knjige Blaža Ogorevca z naslovom *Poklon za rastafari makonen haile selasie Yaha*. Josip Depolo pa podrobno poroča o retrospektivni razstavi slikarskih del Zorana Mušiča v Švici. Ta ugledni zagrebški likovni kritik, ki se je v svojem dolgoletnem delu srečal z najpomembnejšimi likovnimi umetniki na svetu, je v prispevku *Slikar brez odlaganja* med drugim o goriškem slikarju, delujočem na tujem, zapisal tudi tole: »Mušič stoji danes na samem vrhu zaradi prodorne moči svoje umetnosti, enako pa tudi zaradi svoje odločnosti, da bi v slehernem trenutku ostal sam svoj, ne glede na žrtve.